

บทที่ 1

การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

1. ความหมายของการเมืองการปกครอง

1.1 การเมือง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิธีการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองและการบริหารราชการแผ่นดินและการใช้อำนาจในการปกครองและการบริหารราชการแผ่นดิน และการใช้อำนาจที่ได้มาเพื่อสร้างความผาสุกให้แก่ประชาชน

1.2 การปกครอง หมายถึง การทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ ข้าราชการ พนักงานส่วนท้องถิ่นและรัฐวิสาหกิจทั้งหลาย ตามกฎหมายและนโยบายของรัฐบาล

1.3 รูปแบบการปกครอง อาจสรุปได้ว่ามีอยู่ 3 รูปแบบสำคัญ คือ

(1) แบบการปกครองโดยคน ๆ เดียว

(2) แบบการปกครองโดยคณะบุคคล

(3) แบบการปกครองโดยเสียงส่วนใหญ่ เป็นรูปแบบการปกครองซึ่งเป็นที่นิยมในปัจจุบัน โดยถือว่าประชาชนทุกคนในประเทศมีสิทธิในการปกครองประเทศ ซึ่งเรียกรูปแบบการปกครองนี้ว่า “ประชาธิปไตย”

2. ความเป็นมาของการเมืองการปกครองไทย

ชนชาติไทยเป็นชาติที่เก่าแก่ และมีประวัติศาสตร์วัฒนธรรมเป็นของตนเองที่ยาวนานชาติหนึ่ง จึงมีการพัฒนารูปแบบการปกครองของตนเองเพื่อให้เหมาะกับสถานการณ์ของบ้านเมือง โดยเริ่มต้นจากการปกครองในสมัยกรุงสุโขทัย ซึ่งเป็นการปกครองโดยพระมหากษัตริย์สืบเนื่องมาจนถึงสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพมหานคร) จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 และยึดถือเป็นรูปแบบในการปกครองประเทศมาจนถึงปัจจุบัน

3. การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขนั้น พระมหากษัตริย์ยังทรงมีฐานะเป็นพระประมุขของประเทศและทรงใช้อำนาจอธิปไตยในการปกครองประเทศ ดังนี้

3.1 ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติทางสถาบันรัฐสภา

3.2 ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี

3.3 ทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาล

4. ความหมายและหลักการของระบอบประชาธิปไตย

4.1 ความหมายของประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองที่ประชาชนเป็นใหญ่ รากศัพท์มาจากคำว่า ประชา + อธิปไตย คือ ประชาชน + อำนาจอสูงสุด คือ ประชาชนมีอำนาจอสูงสุด ซึ่งประธานาธิบดี

อับบราฮัม ลินคอล์น ประธานาธิบดีคนที่ 16 ของสหรัฐอเมริกา ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า ประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน ตลอดจนเป็นวิธีการในการดำเนินการชีวิตของคนในการอยู่ร่วมกันโดยสันติ ภายใต้ความเชื่อที่ว่า คนเราเกิดมาเท่าเทียมกัน มีสิทธิเสรีภาพในการดำเนินชีวิตภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย

4.2 การปกครองระบอบประชาธิปไตย

การปกครองระบอบประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน โดยมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

- (1) ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจในการปกครอง
- (2) ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองโดยตรงหรือโดยอ้อม
- (3) เป็นการปกครองที่ทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์มากที่สุด นโยบายและการดำเนินการของรัฐบาลจะต้องมุ่งให้เกิดประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่
- (4) ยึดถือเสียงข้างมากเป็นหลักในการปกครอง ในขณะที่เดียวกันก็เคารพเสียงข้างน้อย
- (5) ประชาชนมีความเสมอภาคกัน และมีสิทธิเสรีภาพตามที่กฎหมายกำหนด
- (6) ประชาชนมีอำนาจในการควบคุมรัฐบาลทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

4.3 หลักการพื้นฐานของประชาธิปไตย

การปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่ยึดมั่นหลักการขั้นพื้นฐาน ดังนี้

- (1) การยอมรับว่าคนทุกคนมีสติปัญญา มีเหตุผล
- (2) ยอมรับว่าทุกคนมีอิสระและเสรีภาพ
- (3) การยอมรับว่าทุกคนมีความเท่าเทียมกัน
- (4) อำนาจอสูงสุดในการปกครองเป็นของประชาชน
- (5) อำนาจปกครองของรัฐบาลเกิดขึ้นจากความยินยอมของประชาชนผู้ถูกปกครอง โดยมีวิธีการแสดงความยินยอมต่าง ๆ ที่สำคัญ คือ การใช้สิทธิเลือกตั้ง
- (6) ประชาชนมีสิทธิในการคัดค้านหรือเปลี่ยนแปลงรัฐบาลตามวิธีการที่กฎหมายกำหนด หากว่ารัฐบาลไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ เช่น การเปลี่ยนแปลงคณะรัฐมนตรี

4.4 กติกาประชาธิปไตย มีดังนี้

- (1) การเลือกตั้งโดยเสรี เพื่อกำหนดบุคคลที่จะรับมอบอำนาจในการปกครองการบริหาร
- (2) การให้สิทธิคัดค้านอย่างมีเหตุมีผลและบริสุทธิ์ใจ
- (3) การให้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น
- (4) มีวินัยและเคารพกฎหมาย
- (5) ตัดสินปัญหา โดยเสียงข้างมากและยอมรับความสำคัญของเสียงข้างน้อย
- (6) การมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครอง เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน

(7) การมีสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

4.5 รูปแบบประชาธิปไตย แบ่งออกได้เป็นสองรูปแบบ ดังนี้

4.5.1 ประชาธิปไตยโดยตรง (Direct democracy)

ประชาธิปไตยโดยตรงเกิดขึ้นในชุมชนเล็ก ๆ เช่น ในสมัยกรีกโบราณ ซึ่งสามารถเรียกประชุมประชาชนได้ทุกคนและลงมติโดยการชุมนุม

4.5.1 ประชาธิปไตยโดยการเลือกตั้งตัวแทน (Representative democracy)

เนื่องจากประชาชนในชุมชนมีเป็นจำนวนมาก ดังนั้นจึงต้องใช้วิธีเลือกตั้งผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่แทนตนในรัฐสภา ซึ่งประชาธิปไตยโดยการเลือกตั้งตัวแทนมีสองระบบ คือระบบรัฐสภา ซึ่งมีประเทศอังกฤษเป็นแม่แบบ และระบบประธานาธิบดี ซึ่งมีประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นแม่แบบ

ลักษณะสำคัญของประชาธิปไตยแบบเลือกตั้งตัวแทน มีดังนี้

- (1) มีพรรคการเมืองเสนอนโยบายให้ประชาชนเลือก
- (2) มีการเลือกตั้ง
- (3) มีการใช้สิทธิออกเสียงโดยประชาชน
- (4) มีรัฐบาลที่มาจากเสียงส่วนใหญ่ของผู้แทนราษฎร

5. ลักษณะของอำนาจอธิปไตย

อำนาจอธิปไตยเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ซึ่งตามระบอบประชาธิปไตยถือว่าเป็นอำนาจของประชาชน แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

5.1 อำนาจนิติบัญญัติ เป็นอำนาจในการออกกฎหมายและควบคุมการทำงานของรัฐบาล เพื่อประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติ ประชาชนชาวไทยใช้อำนาจนี้โดยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไปทำหน้าที่แทนตนในรัฐสภา

5.2 อำนาจบริหาร เป็นอำนาจการบริหารราชการแผ่นดินและการปกครอง ซึ่งมีคณะรัฐมนตรีหรือรัฐบาล เป็นผู้ใช้อำนาจและรับผิดชอบในการบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปตามนโยบายที่แถลงต่อรัฐสภา

5.3 อำนาจตุลาการ เป็นอำนาจในการวินิจฉัยตัดสินคดีความตามกฎหมาย โดยมีศาลสถิตยุติธรรมเป็นผู้ใช้อำนาจ

6. สถาบันการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

สถาบันที่สำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ได้แก่

6.1 สถาบันพระมหากษัตริย์ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขของชาติ และทรงใช้อำนาจอธิปไตยซึ่งมาจากปวงชนชาวไทย โดยผ่านทางสถาบันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล

6.2 รัฐสภา เป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ตรากฎหมาย จัดตั้งรัฐบาล และควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน ประเทศไทยมีรัฐสภา ซึ่งประกอบด้วย 2 สภา คือ

(1) สภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมาจากการเลือกตั้งของประชาชน มีหน้าที่ออกกฎหมาย จัดตั้ง และควบคุมการทำงานของรัฐบาล

(2) วุฒิสภา ซึ่งมาจากการเลือกตั้งของประชาชน ทำหน้าที่กลั่นกรองกฎหมาย
อนึ่ง รัฐธรรมนูญกำหนดให้มีผู้นำฝ่ายค้านในสภา ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจาก หัวหน้าพรรคการเมือง ซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่ได้เข้าร่วมรัฐบาล และเป็นพรรคการเมือง ที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากที่สุดในบรรดาพรรคการเมืองที่ไม่ได้เข้าร่วมรัฐบาล ทั้งนี้ จำนวนสมาชิก สภาผู้แทนราษฎรของพรรคการเมืองนั้นต้องมีไม่น้อยกว่า 1 ใน 5 ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด หรือตั้งแต่ 100 คนขึ้นไป

6.3 คณะรัฐมนตรี หรือรัฐบาล ซึ่งประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีหนึ่งคน และ รองนายกรัฐมนตรีกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวง ทบวง รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี ช่วยว่าการกระทรวงหรือทบวงอีกไม่เกิน 35 คน (โดยมีข้าราชการจากกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ เป็นผู้ดำเนินงานตามคำสั่ง ระเบียบ กฎหมาย)

6.4 ศาล รับผิดชอบในการตัดสินวินิจฉัยคดีต่าง ๆ ให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย ในประเทศไทยแบ่งศาลออกเป็น 3 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาซึ่งเป็นศาลสูงสุด